PRZEGLĄD SEJMOWY
nr 3(170)/2022, s. 23–42; https://doi.org/10.31268/PS.2022.110

Anita Adamczyk*
Fuad Jomma**

Demokratyczny konfederalizm jako alternatywny ustrój dla Autonomicznej Administracji Północnej i Wschodniej Syrii

Democratic Confederalism as an Alternative Regime for the Autonomous Administration of North and East Syria

This article is an attempt to present the regime of the Autonomous Administration of North and East Syria as an alternative to the entire state. It explores the ideology of Abdullah Öcalan, which is the foundation of this regime. It also analyses the systemic assumptions characteristic of the democratic autonomy in Rojava, and then in the Autonomous Administration of North and East Syria. The thesis of the article is that the proposal for a new regime is a huge challenge for the people of these parts of Syria, President Bashar al-Assad and the international environment, in particular Turkey. The success of this project is difficult to assess as it depends on too many variables of an internal and international nature.

Keywords: democratic confederalism, Abdullah Öcalan, Rojava, Syria, social contract

---

Artykuł jest próbą ukazania ustroju autonomicznej części północnej i wschodniej Syrii, będącego alternatywą dla całego państwa. Eksploracji poddano ideologię Abdullaha Öcalana stanowiącą podwaliny tego ustroju. Zajęto się także analizą założeń ustrojowych charakterystycznych dla demokratycznej autonomii w Rożawie, a następnie w Autonomicznej Administracji Północnej i Wschodniej Syrii. W artykule postawiono tezę, że propozycja nowego ustroju jest ogromnym

* **Dr hab. Anita Adamczyk, prof. UAM**
Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa, Polska
Adam Mickiewicz University in Poznań, Faculty of Political Science and Journalism, Poland
anita.adamczyk@amu.edu.pl, https://orcid.org/0000-0002-2851-0200

** **Dr hab. Fuad Jomma, prof. US**
Uniwersytet Szczeciński, Instytut Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie, Polska
University of Szczecin, Institute of Political Science and Security Studies, Poland
fuad.jomma@usz.edu.pl, https://orcid.org/0000-0002-7981-7114

Artykuł został udostępniony na licencji Creative Commons – Uznanie Autorstwa 3.0 Polska (CC BY 3.0 PL)

wyzwaniem dla mieszkańców tych części Syrii, prezydenta Baszszara al-Asada i otoczenia międzynarodowego, w tym szczególnie dla Turcji. Powodzenie tego projektu trudno ocenić, zależy ono bowiem od zbyt wielu zmiennych wewnętrznych i zewnętrznych.

Słowa kluczowe: demokratyczny konfederalizm, Abdullah Öcalan, Rożawa, Syria, umowa społeczna

I. Uwagi wstępne

Autonomiczna administracja na terenie Syrii znajduje się w jej części północnej i wschodniej, w której jest położona Rożawa, region będący zachodnią częścią Kurdystanu. Jej cechą jest bogactwo kultur, języków i wyznań. Wielonarodowość i wieloetniczność tego regionu wiążą się z obecnością Kurdów, Arabów, Ormian, Asyryjczyków, Turkmenów, Czeczenów, Czerkiesów, Nawarów i ludu romskiego Dom. Mozaikę wyznaniową tworzą muzułmanie, chrześcijanie i jazydzi. Natomiast różnorodność językowa wynika ze współistnienia takich języków, jak: kurdyjski, arabski, syryjsko-aramejski czy turecki.

W XXI w. region ten doświadcza wprowadzania w życie unikalnego projektu politycznego opartego na fundamentach społeczeństwa demokratycznego. Wcielanie go w życie rozpoczęło się wraz z powołaniem autonomii przez kantony: Dżazira, Kobane i Afrin, do których dołączyły później regiony Manbij, al-Tabaka, ar-Rakka i Dajr az-Zaur. Rozwiązanie to nie zyskało krajowego ani międzynarodowego uznania[1]. Mimo to propozycja demokratycznego konfederalizmu jest „trzecią drogą" dla tego obszaru po odrzuceniu rozwiązań ustrojowych Syrii oraz tzw. Państwa Islamskiego opartych na szariacie.

Zwolennicy „trzeciej drogi" nie zakładają utworzenia samodzielnego państwa, ale stoją na stanowisku, zgodnie z którym region miałby funkcjonować w ramach syryjskiej państwowości, w której powinno dojść do politycznych przeobrażeń. Jak twierdzi Asya Abdullah – kurdyjska polityk, jedna z założycielek Partii Unii Demokratycznej (kurd. *Partiya Yekîtiya Demokrat* – PYD) w Syrii – państwa narodowe na Bliskim Wschodzie stały się bowiem „wzorem bólu, zniszczenia, masakry i represji dla wielu wyznawców religii i grup etnicznych"[2]. Ich władze ignorowały różnice między narodami, grupami etnicznymi i religijnymi i postrzegały różnorodność w kategoriach problemu oraz dbały o zysk dla siebie, swoich rodzin i swojego plemienia.

[1] Jedynie parlament autonomicznego irackiego Kurdystanu uznał regiony kurdyjskie w Syrii za autonomiczne. Uczynił to 15 października 2014 r. *Syria's Kurdish areas. Striking out on their own*, "The Economist", 29 X 2014, <https://www.economist.com/middle-east-and-africa/2014/10/29/striking-out-on-their-own>, dostęp 7 II 2021.

[2] A. Abdullah, *The Philosophy of Democratic Autonomy Asya Abdullah*, [w:] M. Knapp, A. Flach, E. Ayboğa, *Revolution in Rojava Democratic Autonomy and Women's Liberation in Syrian Kurdistan*, Pluto Press, London 2016, s. 270.

Propozycja płynąca z terenów Rożawy jest zatem rodzajem buntu przeciwko dotychczasowej autorytarnej władzy i jej polityce. Jest sprzeciwem wobec pseudopartycypacji zagwarantowanej w konstytucji syryjskiej. Jest także propozycją demokratyzacji Syrii szanującej odmienność religijną, etniczną, językową i narodową oraz prawa mniejszości. To innowacyjny projekt polityczny czerpiący rozwiązania ze źródeł demokracji (ateńskiej i szwajcarskiej). I choć konstytucja tego państwa z 2012 r. odwołuje się do ustroju demokratycznego[3], przywołując „fasadowe demokratyczne" instytucje, powszechne wybory, gwarancje pluralizmu politycznego oraz wolności i prawa obywateli, to jednak Syrię zalicza się do państw, w których wskaźnik demokracji jest znikomy[4]. Jej ustrój można określić mianem anokracji, pseudodemokracji lub reżimu hybrydalnego. O zakwalifikowaniu do ostatniego z nich według Guillerma A. O'Donnella i Thomasa Carothersa decydują takie czynniki, jak ograniczenie pluralizmu politycznego (tzw. bezmyślny pluralizm), kryzys społeczno-ekonomiczny i korupcja[5].

Niniejszy artykuł jest próbą ukazania ustroju charakterystycznego dla autonomicznych części północnej i wschodniej Syrii, a będącego alternatywą dla całego państwa. Eksploracji poddano ideologię Abdullaha Öcalana stanowiącą podwaliny omawianego ustroju. Zajęto się także analizą założeń ustrojowych charakterystycznych dla demokratycznej autonomii w Rożawie, a następnie w Autonomicznej Administracji Północnej i Wschodniej Syrii. Pominięto zaś kwestie dotyczące wolności i praw obywatelskich, wymiaru sprawiedliwości, organizacji sił zbrojnych i aktywności kobiet na różnych szczeblach władzy. W artykule postawiono tezę, że propozycja nowego ustroju jest ogromnym wyzwaniem dla mieszkańców tych części Syrii, prezydenta Baszszara al-Asada i otoczenia międzynarodowego, w tym szczególnie dla Turcji. Powodzenie tego projektu trudno ocenić, zależy ono bowiem od zbyt wielu zmiennych wewnętrznych i zewnętrznych. Podczas pisania artykułu niezbędne okazały się metody właściwe dla nauk historycznych, metoda decyzyjna, instytucjonalno-prawna oraz komparatystyczna. Tekst powstał na bazie dokumentów źródłowych (Konstytucja Syryjskiej Republiki Arabskiej z dnia 27 lutego 2012 r., Karta umowy społecznej z dnia 29 stycznia 2014 r., Umowa społeczna Demokratycznej Federacji Północnej Syrii z dnia 9 grudnia 2016 r.), artykułów arabsko- i anglojęzycznych. W literaturze polskiej niewiele jest opracowań naukowych na temat omawianego zagadnienia.

---

[3] Konstytucja Syryjskiej Republiki Arabskiej z 27 lutego 2012 r., <http://www.parliament.gov.sy/arabic/index.php?node=5518&cat=423&>, dostęp 7 XII 2020.

[4] Według raportu *Freedom House 2021* Syria nie należy do państw wolnych i zdobyła 1 pkt na 100, biorąc pod uwagę wskaźniki dotyczące wolności obywatelskich i praw politycznych. Rok wcześniej wartość ta wyniosła 0. W 2021 r. państwo to zostało uznane za kraj o najmniejszych prawach politycznych na świecie, za nim uplasowała się Sahara Zachodnia, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2021/democracy-under-siege>, dostęp 14 III 2021.

[5] T. Carothers, *The End of the Transition Paradigm*, "Journal of Democracy" 2002, t. 13, s. 10–12, <https://www.journalofdemocracy.org/wp-content/uploads/2012/02/Carothers-13-1.pdf>, dostęp 5 II 2021.

II. Demokratyczny konfederalizm według Abdullaha Öcalana

Projekt polityczny Rożawy został oparty na teoretycznych rozważaniach A. Öcalana (założyciela i lidera Partii Pracujących Kurdystanu)[6] inspirowanych pracami przede wszystkim Murraya Bookchina oraz innych filozofów (np. Jeana-Jacques'a Rousseau, Karla Poppera, Michaela Hardta, Antonia Negriego i Friedricha Engelsa). Od M. Bookchina A. Öcalan zapożyczył termin „libertariański komunalizm" odnoszący się do myśli opartej na anarchistycznym kolektywizmie, demokracji bezpośredniej, decentralizacji, konfederalizmie, solidaryzmie, równości płci i filozofii ekologicznej[7]. Podobnie jak on dążył do przekształcenia kapitalistycznego świata w system lokalnych zgromadzeń ludowych i odhierachizowania społeczeństwa. Pisząc do swego duchowego mentora, nazywał siebie jego „dobrym uczniem"[8].

W jednej ze swych publikacji A. Öcalan uznał, że najkorzystniejszym ustrojem jest demokracja. Według niego gwarantuje ona prawidłowy rozwój narodu i przyczynia się do pokoju, braterstwa w ramach solidarności i pluralizmu kulturowego[9]. A. Öcalan stał na stanowisku, zgodnie z którym w państwach Bliskiego Wschodu jest deficyt demokracji, w związku z czym zaproponował projekt mogący przyspieszyć procesy demokratyzacyjne w tej części świata niezbędne do rozwiązania problemów narodowościowych[10]. Pod względem demograficznym podzielił narody na większe (Arabowie, Persowie, Turcy, Kurdowie) i mniejsze[11]. Definiując naród, miał na myśli jednostki połączone wspólnym sposobem myślenia. Inne cechy, jak: język, religia, kultura, historia, rynek i granice polityczne, nie odgrywały znaczącej roli[12]. Jednostki konsolidowały się wokół haseł wolności, równości i solidarności. Ważna była także moralność będąca wyrazem szacunku, zaangażowania na rzecz wspólnoty i życia w niej[13]. Czynniki te zapewniały autonomię demokratyczną, czyli samorządność jednostek. A. Öcalan nie był zwolennikiem powołania przez Kurdów odrębnego państwa narodowego, ponieważ nie poprawiłoby to ich położenia, a „stare łańcuchy" zostałyby zastąpione nowymi[14]. Ponadto utworzenie nowego

---

[6] Więcej na jego temat C. Błaszczyk, *Rożawa. Demokratyczny konfederalizm i myśl ustrojowa Demokratycznej Federacji Północnej Syrii*, Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa 2019, s. 8–20.

[7] K. Miliszewski, *Libertarian Municipalism in Murray Bookchin's Social Thought*, "Torun Social Science Review" 2017, t. 2, nr 1, <https://tbr.wsb.torun.pl/index.php/TSSR/article/viewFile/108/103>, dostęp 4 III 2021; D. Gerber, S. Brincat, *When Öcalan met Bookchin: The Kurdish Freedom Movement and the Political Theory of Democratic Confederalism*, "Geopolitics", 16 X 2018.

[8] A.S. Ahmed, *America's Best Allies are Inspired by a Bronx-Born Libertarian Socialist*, "Huffington Post", 12 I 2017, <https://www.huffpost.com/entry/syrian-kurds-murray-bookchin_n_5655e7e2e4b079b28189e3df>, dostęp 5 III 2021.

[9] A. Öcalan, *Capitalism: The Age of Unmasked Gods and Naked Kings. Manifesto for a Democratic Civilization*, t. 2, New Compass Press, Porsgrunn 2017, s. 176.

[10] A. Öcalan, *Democratic Confederalism*, Transmedia Publishing Ltd., London 2011, s. 20.

[11] *Ibidem*, s. 35–36.

[12] A. Öcalan, *The Political Thought of Abdullah Öcalan. Kurdistan, Women's Revolution and Democratic Confederalism*, Pluto Press, London 2017, s. 133.

[13] *Ibidem*, s. 142.

[14] *Ibidem*, s. 19.

państwa odzwierciedlałoby interesy klasy rządzącej czy burżuazji, a nie ludu. Dlatego demokratyczny konfederalizm, w jego opinii, jest szansą na zmianę jego losu i tym samym alternatywą dla innych narodów. Wolność Kurdów A. Öcalan utożsamiał z wolnością całego regionu Bliskiego Wschodu i ich społeczeństw[15]. Organizację struktur konfederackich proponował Turkmenom, Ormianom i Asyryjczykom.

Ideologiczny przywódca promował demokratyczny konfederalizm nazywany „niepaństwową administracją polityczną" lub „demokracją bez państwa"[16]. Odwoływał się do demokratyzacji społeczeństwa poza państwem. Według niego demokracja opiera się na zbiorowym konsensusie, dobrowolnym uczestnictwie i wyborach bezpośrednich. Nie może być narzucona przez obcych, a jej źródłem powinny być potrzeby różnych grup podzielonych etnicznie, religijnie, narodowo i klasowo. Demokratyczny konfederalizm jest zatem wielokulturowy, wielopolityczny, antymonopolistyczny, antynarodowy i zakłada brak społeczeństw jednolitych. Polityczna wizja A. Öcalana oparta jest ponadto na równości kobiet (kurd. *jineoloji*) i ideologii ekospołecznej[17]. Odwołuje się ona do narodu ademokratycznego (*ademocratic nation*), będącego narzędziem rozwiązywania problemów na tle etnicznym, religijnym oraz na poziomie miejskim, lokalnym, regionalnym i narodowym[18]. Zaproponowany przez A. Öcalana demokratyczny konfederalizm pozwala wielu grupom narodowym, etnicznym i kulturowym wyrażać swoją tożsamość na każdym szczeblu podziału terytorialnego. Ma temu sprzyjać wertykalny podział władzy, gdyż jest on w stanie zapewnić im odpowiednią reprezentację i rozwiązanie problemów z uwzględnieniem specyfiki każdej z grup oraz autonomię[19]. W centrum zainteresowania politycznego ma być społeczeństwo, a nie władza, co oznacza odejście od modelu centralistycznego.

Öcalanowski konfederalizm promuje demokrację bezpośrednią urzeczywistnianą w formie lokalnych zgromadzeń, rad czy zjazdów generalnych. Wzrost partycypacji społecznej ma wzmacniać demokrację uczestniczącą i integrować społeczeństwo. Aktywność społeczna powinna zaczynać się od poziomu wsi lub dzielnicy miejskiej[20]. Jest ona istotna dla zachowania, w ramach konfederalizmu, systemu samoobrony społeczeństwa (*system of self-defence of the society*) pozwalającego na utrzymanie tożsamości, kultury i świadomości politycznej[21]. Wizja A. Öcalana zakłada funkcjonowanie sieci samorządów będących przeciwieństwem rozbudowanej administracji państw narodowych. Nie muszą one ograniczać się do jednego określonego terytorium, mogą być także transgraniczne. Ich zasięg będzie bowiem zależał od woli społeczeństw[22]. Autor omawianej koncepcji nie wyklucza zatem zorganizowania konfederalizmu w skali

[15] *Ibidem*, s. 39.
[16] *Ibidem*, s. 21.
[17] *Ibidem*.
[18] *Ibidem*, s. 129.
[19] A. Öcalan, *Democratic...*, s. 22.
[20] *Ibidem*, s. 26–27.
[21] *Ibidem*, s. 28.
[22] *Ibidem*, s. 32.

globalnej, czyli Światowej Demokratycznej Unii Konfederacyjnej będącej przeciwwagą dla Organizacji Narodów Zjednoczonych zrzeszającej państwa narodowe[23].

Podsumowując zagadnienie dotyczące demokratycznego konfederalizmu, należy wyróżnić kilka jego cech. I tak ten system polityczny: 1. przeciwstawia się uciskowi ludu; 2. należy do niepaństwowego paradygmatu społecznego; 3. odzwierciedla kulturowy schemat organizacji narodu demokratycznego; 4. opiera się na partycypacji oddolnej i wertykalnym podziale władzy idącym od dołu ku górze, zgodnie z którym decyzje zapadają w instytucjach lokalnych, a koordynacją i realizacją woli ludu zajmują się wyższe gremia władzy; 5. jest ruchem antynacjonalistycznym; 6. nie ma celu utworzenia kurdyjskiego państwa narodowego, lecz stworzenie federacji dla wszystkich Kurdów zamieszkujących Iran, Irak, Turcję i Syrię; 7. opowiada się za wprowadzeniem socjalizmu komunalnego, który przezwycięży podziały społeczne[24].

Öcalanowska wizja państwa i społeczeństwa ma prowadzić do eudajmonii.

III. Początki demokratycznej autonomii

Abdullah Öcalan rozpoczął wcielanie swoich idei w życie w 2005 r. na terenie Turcji. Wówczas głosił hasło budowy nowej organizacji społeczeństwa, stawiając na samoorganizację, począwszy od szczebla lokalnego. W tym samym roku zorganizowano pierwsze „rady wolnych obywateli"[25], a dwa lata później powołano Kongres Społeczeństwa Demokratycznego (tur. *Demokratik Toplum Kongresi* – DTK) będący prokurdyjską organizacją pozarządową stawiającą sobie za cel wdrażanie demokratycznego konfederalizmu. Rozbudowa nowych struktur społecznych była kontynuowana w 2011 r. na obszarze syryjskiej Rożawy. W państwie pogrążonym w konflikcie mieszkańcy zaczęli się łączyć w rady wypełniające zadania, z którymi władza sobie nie radziła. Realizacji planu A. Öcalana sprzyjało ogłoszenie, w 2012 r., autonomii dla północnej części Syrii, a dwa lata później proklamowanie regionalnej autonomii dla kantonów Kobane, Dżazira i Afrin.

Alternatywą dla rządu i parlamentu syryjskiego stały się Rada Ludowa Zachodniego Kurdystanu oraz organ koordynacyjny – Ruch na Rzecz Społeczeństwa Demokratycznego (kurd. *Tevgera Civaka Demokratîk* – TEV-DEM) złożony z rad i zgromadzeń ludowych[26]. Rada, powołana w 2011 r., była instytucją otwartą. Swój pierwszy zjazd zorganizowała pod hasłem *Unia Ludów Zachodniego Kurdystanu jest gwarantem*

---

[23] A. Öcalan, *The Political Thought...*, s. 71.

[24] *Ibidem*, s. 33–34, 36.

[25] M. Leezenberg, *The Ambiguities of Democratic Autonomy: the Kurdish Movement in Turkey and Rojava*, "Southeast European and Black Sea Studies" 2016, t. 16, nr 4, <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/14683857.2016.1246529?needAccess=true>, s. 678–679, dostęp 1 III 2021.

[26] The Project of a Democratic Syria, *Tev-Dem (Tevgera Civaka Demokratîk / Movement for a Democratic Society) February 16, 2015, Qamishlo*, <https://rojavainformationcenter.com/storage/2021/07/2015-The-Project-of-a-Democratic-Syria-TEV-DEM.pdf>, dostęp 14 III 2021.

wolności i demokracji[27]. W jej skład mogły wchodzić partie polityczne, grupy i jednostki bez względu na narodowość, etniczność i ideologię. Do końca 2013 r. swój akces wyraziły takie ugrupowania, jak: PYD, Kurdyjska Partia Lewicowa (*Partiya Çepa Kurdî li Surîyê* – PÇKS), Liberalna Partia Jedności (*Partiya Yekîtiya Lîberal*), Narodowa Partia Wspólnoty Kurdów Syryjskich (*Partiya Civaken Niştimanen Kurdî li Surîyê*), Kurdyjska Partia Jedności w Syrii (*Partiya Yekîtiya Demokrata Kurdî li Surîyê*), Partia Pokoju i Demokracji Kurdów Syryjskich (*Partiya Aşitî u Demokrasîya Kurdî li Surîyê*)[28].

Nowa struktura składała się z czterech poziomów. Podstawową komórką i jednocześnie najmniejszą jednostką systemu autonomicznego była gmina złożona z 30–500 gospodarstw domowych. Na tym poziomie funkcjonowały rady koordynacyjne (na czele z dwiema osobami współprzewodniczącymi – kobietą i mężczyzną) i rzecznicy komisji[29]. Drugi poziom obejmował swoim zasięgiem dzielnice i wioski złożone z 7–30 gmin i 7–10 wiosek. Szczebel ten reprezentowała Rada Ludowa Dzielnicy/Wsi złożona z członków rad koordynacyjnych. Kolejnym poziomem był okręg obejmujący miasta i okoliczne tereny (7–20 wsi). Tam władza należała do Okręgowej Rady Ludowej złożonej z przedstawicieli dwóch poprzednich szczebli. Organem koordynującym był TEV-DEM reprezentujący gminy, dzielnice oraz organizacje pozarządowe i partie polityczne (20–30 osób)[30]. Na szczycie piramidy autonomii była Rada Ludowa Zachodniego Kurdystanu. Obejmowała ona okręgowe rady ludowe z Rożawy i Aleppo. Na tym poziomie działali także koordynatorzy TEV-DEM ze szczebla okręgowego. Na wszystkich wspomnianych poziomach struktury organizacyjnej autonomii toczące się debaty dotyczyły ośmiu obszarów tematycznych (kobiety, obronność, ekonomia, polityka, społeczeństwo obywatelskie, wolne społeczeństwo, sprawiedliwość, ideologia i zdrowie)[31].

Propozycja takiej struktury nie została zaakceptowana przez wszystkich mieszkańców. Część czyniła to w obawie przed władzą syryjską i partią al-Baas. W gronie przeciwników demokratycznego komunalizmu byli najczęściej nie-Kurdowie. Miało to związek z ich brakiem wiedzy na temat instytucji demokracji uczestniczącej i niewiarą

---

[27] Na spotkaniu tym podjęto decyzje m.in. o: zmianach reżimu syryjskiego drogą pokojową, poszukiwaniu jedności politycznej wśród Kurdów, tworzeniu lokalnych rad ludowych w drodze wolnych wyborów, rozwoju instytucji społecznych i kulturalnych mniejszości, przywróceniu oryginalnych nazw miast i miasteczek Zachodniego Kurdystanu, poparciu ruchu kobiet na rzecz ich wyzwolenia. *Al-lmutamar al-awal li-majlis al-shaab fi gharbi Kurdystan*, 21 disember 2011, <https://syrianncb.com/2011/12/21/المؤتمر-الأول-المجلس-الشعب-في-غرب/>, dostęp 14 III 2021.

[28] M. Knapp, A. Flach, E. Ayboğa, *op. cit.*, s. 105.

[29] *Ibidem*, s. 107–108.

[30] Więcej na temat TEV-DEM (zasady ogólne, członkostwo, struktura ruchu) w Karcie Ruchu Społeczeństwa Demokratycznego z 5 października 2012 r.: *Mithaq harakat al-mujtamaa al-dimuqrati*, "Afrin News", 5 X 2012, <https://afrinnews.wordpress.com/2012/10/05/ميثاق-حركة-المجتمع-الديمقراطيtev-dem/>, dostęp 12 I 2021.

[31] D. Lhamid, *The Rojava's Miracle: Solution or small-scale Utopia?*, "Conflict, Peace and Development", IX 2019, <https://www.researchgate.net/publication/335773536_The_Rojava%27s_Miracle_Solution_or_small-scale_Utopia>, s. 15, dostęp 12 XII 2020.

w to, że proponowane rozwiązania zmienią ich położenie. Ponadto nie-Kurdowie obawiali się utraty tożsamości w związku z aktywnością w instytucjach utworzonych z inicjatywy Kurdów. Ich niepokój (szczególnie Arabów) wzbudzała także możliwość zastosowania przez Kurdów polityki odwetu za ciemiężenie ich w okresie rządów rodziny al-Asadów. Szacowano, że wśród osób niemających kurdyjskiego pochodzenia aktywnych w nowo powstałych strukturach było tylko 20%[32]. Aby to zmienić, rozpoczęto konsultacje społeczne, których efektem było przygotowanie Karty umowy społecznej mającej charakter tymczasowej konstytucji[33]. Odzwierciedlała ona różnorodność etniczną, narodową, językową i religijną tego regionu (nie odwoływano się w niej do nazwy „Rożawa", która jest kojarzona z Kurdami). Na mocy tego dokumentu wprowadzono autonomię demokratyczną, do której swój akces wyraziły trzy regiony nazwane kantonami, a mianowicie Dżazira, Kobani i Afrin. Były one integralną częścią Syrii (art. 3b) oraz zdecentralizowanego systemu rządów federalnych w tym państwie (art. 12).

Sukcesy militarne w północnej części Syrii, wyzwalanie nowych obszarów oraz chęć lepszej koordynacji działań między kantonami i konsolidacja władzy w układzie wertykalnym zaowocowały przyjęciem nowego aktu. Został on zaakceptowany 17 marca 2016 r. W deklaracji przyjęto utworzenie Demokratycznej Federacji Rożawy – Północnej Syrii[34]. Ponadto poinformowano, że wybrano Radę Organizacyjną, przed którą postawiono zadanie przygotowania umowy społecznej i wizji polityczno-prawnej systemu federalnego w ciągu sześciu miesięcy (pkt 4). W dokumencie tym odwołano się do wolności kobiet, równości w sferach politycznej, ekonomicznej, kulturowej wszystkich ludów i społeczności żyjących w Rożawie – Północnej Syrii (pkt 6 i 7). Przystąpienie do federacji oparto na zasadzie dobrowolności. Propozycję z marca 2016 r. skierowano do mieszkańców Syrii, Kurdystanu i Rożawy. Autorzy deklaracji wyrazili przekonanie, że pozwoli ona na przezwyciężenie kryzysu syryjskiego i będzie modelowym rozwiązaniem dla reszty państwa[35].

Zapowiedź przygotowania nowej umowy społecznej została zrealizowana 29 grudnia 2016 r. Przyjęto w niej nową nazwę autonomii: Demokratyczna Federacja Północnej Syrii [dalej: DFPS]. Z poprzedniej usunięto słowo „Rożawa", a decyzję tę uargumentowano tym, że łączyło się ono bezpośrednio z Kurdami, którzy licznie zamieszkują ten obszar, ale nie są jedyną mniejszością na tym terenie[36]. Dwa lata później nazwę

[32] M. Knapp, A. Flach, E. Ayboğa, *op. cit.* s. 128.

[33] *Mithaq al-aqd al-ijtimai lil-idara al-dhatia al-dimuqratia*, 29 yenayer 2014, "Azadi" adad 31, 17 shubat 2014, <https://alhurria.files.wordpress.com/2015/01/azadi-hurria-31.pdf>, s. 6, dostęp 20 I 2021.

[34] Final Declaration of the Rojava-Northern Syria Democratic Federal System Constituent Assembly Constituent Assembly for the Establishment of a Federal Democratic Rojava/Northern Syria, 17 March 2016, <https://rojavainformationcenter.com/storage/2019/12/2016-Rojava-Northern-Syria-Democratic-Federal-System-Constituent-Assembly-Final-Declaration.pdf>, dostęp 20 I 2021.

[35] *Ibidem*.

[36] E. Ayboğa, *Solution for Syria en route: 'Democratic Federation of North Syria'*, "openDemocracy", March 8 2017, <https://www.opendemocracy.net/en/solution-for-syria-en-route-democratic-federation-of-north-syria/>, dostęp 2 I 2021.

po raz kolejny przekształcono – tym razem otrzymała ona brzmienie: Autonomiczna Administracja Północnej i Wschodniej Syrii. W skład autonomii weszło siedem regionów, czyli: Dżazira, Eufrat, Afrin, Manbij, al-Tabaka, ar-Rakka i Dajr az-Zaur[37]. Zmiany nazwy potwierdzały jednoznacznie, że jest ona częścią Syrii.

IV. Umowa społeczna jako forma organizacji politycznej i społecznej ludów demokratycznej federacji Syrii w jej części północnej i wschodniej

Do umowy społecznej nawiązywali Thomas Hobbes, John Locke i J.J. Rousseau. Dla ostatniego z nich *contrat social* była formą zrzeszenia chroniącą i broniącą „całą siłą wspólną osobę i dobra każdego członka"[38]. Pojęcie umowy społecznej jest częścią doktryny prawa natury. Rozumie się przez nie umowę zawartą między przedstawicielem suwerennej władzy a poddanymi. Niektórzy teoretycy umowy społecznej, jak Prodikos z Keos, Platon, Baruch Spinoza, J.J. Rousseau, uważali, że w tak zorganizowanym społeczeństwie najlepszą formą rządów jest demokracja. Markus Loewe, Tina Zintl i Annabelle Houdret wskazali, że umowy społeczne pomagają zarządzać konfliktem pokojowo i przewidywalnie, co nie jest bez znaczenia dla tej części świata[39]. Według nich różnią się one: stopniem formalności, zasięgiem (geograficznym), wymiarem czasowym (tym, kiedy i na jaki okres zostały przyjęte) oraz treścią[40]. Przygotowanie umowy wymaga zidentyfikowania partnerów, wytworzenia zaufania między nimi i określenia przedmiotu jej treści. Tworzona jest ona wówczas, gdy stare rozwiązania zawodzą. Na potrzeby niniejszego artykułu warto przypomnieć, że umowa społeczna to dobrowolne porozumienie między jednostkami wchodzącymi w skład grup społecznych (ludów), które są wolne i równe, a podmiotami sprawującymi władzę. W niej określone są prawa, obowiązki uczestników kontraktu i relacje między nimi.

---

[37] Final Declaration of the Founding Congress of the Autonomous Administration of North and East Syria Coordination Service Directorate for North and East Syria, 6 September 2018, Ayn Issa, <https://rojavainformationcenter.com/storage/2019/12/2018-Final-Declaration-of-founding-congress-Autonomous-Administration.pdf>, dostęp 20 I 2021. Według raportu z 19 grudnia 2019 r. nie zaktualizowano wersji umowy społecznej z 2016 r. *Beyond the Frontlines. The Builiding of the Democratic System in North and East Syria*, Rojava Information Center, 19 December 2019, <https://rojavainformationcenter.com/storage/2019/12/Beyond-the-frontlines-The-building-of-the-democratic-system-in-North-and-East-Syria-Report-Rojava-Information-Center-December-2019-V4.pdf>, s. 18, dostęp 20 I 2021.

[38] J.J. Rousseau, *Umowa społeczna*, przeł. i objaśnił A. Peretiatkowicz, Gebethner i Wolff, Poznań 1920, s. 20.

[39] M. Loewe, T. Zintl, A. Houdret, *The Social Contract as a Tool of Analysis: Introduction to the Special Issue on "Framing the Evolution of New Social Contracts in Middle Eastern and North African Countries"*, "World Development", 4 V 2020, <https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S0305750X2030108X?token=D093D61F7C80839BB305A0D20B6E6BBC300EAD72EBDC5B85D3B269C6625C54FD846851CEFB4AD4380112F4AAD2F347C9>, s. 3, dostęp 7 I 2021.

[40] *Ibidem*.

W analizowanej umowie społecznej wskazano na federację jako formę ustroju terytorialnego państwa, co miało związek z realizacją dążeń decentralizacyjnych oraz zaspokojeniem potrzeb grup narodowych, religijnych i etnicznych z zachowaniem indywidualizmu. Federalizm poprzez system regionalnego zarządzania mógł być bowiem gwarancją sprawnego administrowania różnicami etnokulturowymi. Takie podejście wykazują federaliści wieloetniczni/wielonarodowi, dla których celem omawianego ustroju jest zjednoczenie ludzi różniących się pochodzeniem, językiem, kulturą i „którzy poszukują korzyści płynących z przynależności do wspólnej jednostki politycznej"[41]. Jednak jak uważają, John McGarry i Brendan O'Leary, ten rodzaj federacji jest trudny do utrzymania i bardzo często państwa z tą formą ustrojową ponoszą porażkę, co wiąże się z ich rozpadem[42]. Twierdzą oni, że czynnikami, które mogą ułatwić federacjom narodowym osiągnięcie sukcesu, ale go nie zagwarantować, są: 1. przewaga demograficzna jednej wspólnoty narodowej (niem. *Staatsvolk*); 2. istnienie praktyk stowarzyszeniowych chroniących interesy wszystkich wspólnot oraz zapewniających udział mniejszości w rządzie federalnym; 3. zewnętrzne i wewnętrzne relacje polityczne (np. wsparcie przez państwo macierzyste swoich obywateli będących mniejszością narodową w państwie sąsiednim, demokratyczny i prawny charakter federacji); 4. położenie regionu, np. na granicy federacji; 5. demokracja autentyczna, a nie fikcyjna (rządy prawa, demokratyczne praktyki pozwalające mniejszościom na prowadzenie dialogu, składanie skarg, reprezentację swoich interesów, ochronę przed łamaniem ich praw); 6. powstanie federacji w wyniku dobrowolnej decyzji (negocjacji np. elit politycznych czy innych grup), a nie pod przymusem; 7. poziom dobrobytu i sprawiedliwa dystrybucja dóbr[43].

Z federacją wiąże się autonomia, która uznaje istnienie „wielu różnych potrzeb, wartości i obaw"[44]. Staje się ona sposobem podziału władzy w celu zachowania jedności integralnej państwa przy poszanowaniu różnic między jego mieszkańcami. Pojęcie „autonomia" jest wykorzystywane w dokumentach regulujących kwestie ustrojowe obszarów wieloetnicznych, wielonarodowych czy wieloreligijnych. Jest ono wieloznaczne, nie doczekało się jednego modelu teoretycznego[45]. Na potrzeby niniejszego artykułu można je zdefiniować jako samodzielny region w danym państwie mający własną władzę legislacyjną, sądowniczą i administracyjną dbającą m.in. o odrębność i zachowanie tożsamości jej mieszkańców oraz ich ochronę prawną.

---

[41] J. McGarry, B. O'Leary, *Federation as a Method of Ethnic Conflict Regulation*, [w:] *From Power Sharing to Democracy: Post-Conflict Institutions in Ethnically Divided Societies*, red. S. Noel, McGill-Queen's University Press, Montreal 2005, s. 272.

[42] *Ibidem*, s. 274.

[43] *Ibidem*, s. 281–287.

[44] B. Küçük, C. Özselçuk, *Struggling for Democratic Autonomy in Kurdistan. The Rojava Experience: Possibilities and Challenges of Building a Democratic Life*, "The South Atlantic Quarterly" 2016, 115(1), s. 190.

[45] Więcej na ten temat T. Brańka, *Treści i zakres pojęcia „autonomia". Wyzwania definicyjne*, „Acta Politica Polonica" 2018, nr 3, s. 5–17.

Umowa Społeczna Demokratycznej Federacji Północnej Syrii [dalej: Umowa DFPS] została przyjęta 29 grudnia 2016 r. i zastąpiła Kartę umowy społecznej z 29 stycznia 2014 r. Nazwa tego dokumentu *ad litteram* nie odnosi się do słowa „konstytucja", aby uniknąć posądzenia o suwerenny charakter obszaru, którego on dotyczy. Ponadto do tej pory nie opublikowano jej nowej wersji uwzględniającej zmianę nazwy autonomii.

Umowa nie należy do obszernych aktów, gdyż składa się z 83 artykułów podzielonych na cztery części[46]. W swej treści nawiązuje do filozofii A. Öcalana. Zaproponowana w niej forma rządzenia podważa tę stosowaną dotychczas w państwie syryjskim. Autorzy dokumentu proponują stworzenie federacji, w której DFPS ma być jednym z krajów związkowych demokratycznej federacji Syrii. Federacja ma mieć konsensualny system demokracji oparty na dobrowolnym i równym udziale wszystkich jednostek oraz grup etnicznych, religijnych, ludów. Ma respektować międzynarodowe konwencje praw człowieka, troszczyć się o pokój oraz każdemu gwarantować prawo do nieskrępowanej aktywności politycznej, społecznej i kulturalnej (preambuła). Stosunki między federacją Syrii a jej północną częścią mają zostać uregulowane na podstawie konsensualnej i demokratycznej konstytucji, która określi relacje między nimi na wszystkich poziomach (art. 71). Poza powyższymi kwestiami do federacji syryjskiej odwołano się także w art. 6 poświęconym przysiędze. Ujęto w nim m.in. kwestię troski o dobro federacji Syrii (obok DFPS). Natomiast w innym artykule obronę demokratycznej federacji Syrii zaliczono do obowiązków i praw każdego obywatela (art. 44). Zadanie to powierzono Syryjskim Siłom Demokratycznym (art. 64).

Demokratyczna Federacja Północnej Syrii zgodnie z Umową DFPS jest autonomiczną i samorządną częścią ogólnosyryjskiej federacji. Jej ustrój opiera się na zasadach demokracji, ekologizmu i wolności kobiet, a władza pochodzi od ludów i grup (art. 2, 3). Zasadza się on także na równości, sprawiedliwości społecznej, wolności i godności człowieka oraz zasadzie ekonomii społecznej. Przymiotnika „demokratyczny" użyto w kontekście: ustroju, narodu (art. 6), społeczeństwa (w tym ekologicznego, art. 9), systemu (w tym społecznego, art. 10), wartości duchowych i materialnych cywilizacji Bliskiego Wschodu (preambuła), rodziny (art. 14), regionu (art. 54), nazwy władzy ustawodawczej (art. 57), samorządu (art. 57.4), mediów (art. 63.1), sił zbrojnych (art. 64) i wymiaru sprawiedliwości (art. 67). Suwerenem federacji są ludy Rożawy[47] – północnej Syrii złożone z: „Kurdów, Arabów, Syriaków-Asyryjczyków, Turkmenów, Ormian, Czeczenów, Czerkiesów, muzułmanów, chrześcijan, jazydów oraz różnych grup etnicznych i wyznaniowych" (preambuła, art. 57). Każdemu zapewniono pełny wachlarz praw i wolności. Do tego katalogu odwoływano się wielokrotnie – w preambule, art. 4 oraz art. 17–46. W akcie posługiwano się sformułowaniem „każdy", przez co uniknięto odwołania do obywatelstwa – w tym syryjskiego, skoro DFPS jest częścią Syrii.

---

[46] Wśród tych części wymienia się: *Zasady ogólne* (art. 1–16), *Prawa i wolności ogólne* (art. 17–46), *System społeczny* (art. 47–70) i *Prawa fundamentalne* (art. 71–83). *Al-aqd al-ijtimaa lil-fidiralia al-dimuqratia li shamal suria*, 29 disember 2016, <https://dengekurdistan.net/2018/11/19/العقد-الاجتماعي-للفيدرالية-الديمقراطية-لشمال-سوريا/>, dostęp 7 I 2021.

[47] W treści umowy tylko raz posłużono się tą nazwą.

Umowa DFPS wprowadza system parlamentarno-komitetowy nazywany systemem rządów zgromadzenia. Opiera się on na supremacji władzy ustawodawczej wybranej przez lud, czyli dominacji jednoizbowego Demokratycznego Kongresu Ludów (art. 58.1). Egzekutywa należy do Rady Wykonawczej, której członkowie desygnowani są przez regionalne zgromadzenia ludowe spośród członków Demokratycznego Kongresu Ludów (art. 61.2). Swojego źródła w legislatywnie nie mają organy reprezentujące władzę sądowniczą, która rozdzielona jest między komisje pojednawcze, biura sprawiedliwości, komisje śledcze, regionalne rady sprawiedliwości i rady sprawiedliwości kobiet (art. 69). Jedynym wyjątkiem jest Rada Sprawiedliwości sprawująca kontrolę nad całym wymiarem sprawiedliwości. Jej członkowie powoływani są przez Demokratyczny Kongres Ludów na wniosek regionalnych rad sprawiedliwości (art. 69.5). Odstępstwem od tej reguły może być także wybór składu Rady Umowy Społecznej, która w omawianym dokumencie znalazła się poza systemem wymiaru sprawiedliwości, choć może uchodzić za sąd konstytucyjny (art. 65). Organ ten złożony jest z sędziów, znawców prawa i prawników stojących na straży konstytucyjności wydawanych aktów prawnych i zajmujących się wykładnią Umowy DFPS, zatwierdzaniem wyników wyborów i referendów oraz orzekaniem w sporach między: 1. federacją a regionami, 2. regionami, 3. Demokratycznym Kongresem Ludów, Radą Wykonawczą i Radą Sprawiedliwości (art. 66).

Można także zauważyć, że poza powyższymi władzami Demokratyczny Kongres Ludów powołuje także członków Wysokiej Komisji Wyborczej spośród kandydatów wskazanych przez Radę Sprawiedliwości (1/3) oraz delegatów wspólnot i grup społecznych (2/3) (art. 70.1). Instytucja ta odpowiedzialna jest za planowanie, organizację i przeprowadzenie referendów, wyborów do Demokratycznego Kongresu Ludów, zgromadzeń ludowych w regionach i innych wyborów przewidzianych przez prawo (art. 70.2). Demokratyczny Kongres Ludów ma również wpływ na obsadę w Radzie do spraw Mediów oraz Działalności Wydawniczej i Informacyjnej (art. 63.2).

W omawianym dokumencie odstąpiono w ogóle od stosowania nazw rodzajowych poszczególnych władz, co jest charakterystyczne dla innych aktów tej rangi. Nie ma odwołania do takich słów, jak „parlament", „rząd" czy „sąd". Ponadto nie określono dokładnie liczby członków instytucji politycznych oraz innych organów, takich jak: Rada do spraw Mediów oraz Działalności Wydawniczej i Informacyjnej, Rada Umowy Społecznej czy Wysoka Komisja Wyborcza. Nie wskazano liczby osób wchodzących w skład: rady gminy, zgromadzenia ludów w regionie i jej rady wykonawczej, Demokratycznego Kongresu Ludów i Rady Wykonawczej (poza enigmatycznym stwierdzeniem, że ich liczba powinna być „wystarczająca" – art. 61.1). W przypadku rady dystryktu określono jedynie, że jej stan liczebny jest proporcjonalny do gęstości zaludnienia i wielkości dystryktu (art. 51.1). Natomiast liczba członków Rady Umowy Społecznej ma zostać uregulowana w odpowiedniej ustawie (art. 65).

W Umowie DFPS nie zadeklarowano klasycznego trójpodziału władzy uznawanego za jeden z wymogów demokratycznego państwa, podczas gdy w wersji poprzedniej (z 2014 r.) zrobiono to w art. 13. Zatem w kontekście zaproponowanego systemu

rządów można się zastanowić nad poziomem demokracji, który zgodnie ze skalą Kennetha A. Bollena zależy od politycznych praw i wolności[48]. Opierając się na tych wartościach, można zatem stwierdzić, że zgodnie z Umową DFPS suwerenność ludów opiera się na: 1. prawie wyboru członków rady gminy, dystryktu, zgromadzenia ludów w regionie oraz Demokratycznego Kongresu Ludów; 2. bezpośrednim uczestnictwie w rządzeniu poprzez branie udziału w referendum[49]; 3. prawie do wyrażania wotum nieufności wobec swoich przedstawicieli reprezentujących ich w obieralnych organach władzy publicznej (art. 72); 4. wolności słowa, organizowania się, uczestnictwie w życiu politycznym.

W akcie z 2016 r. nie odniesiono się do procesu legislacyjnego, katalogu aktów prawnych i ich hierarchii poza stwierdzeniem nadrzędności prawa federalnego wobec regionalnego. Jedynymi wymienionymi w Umowie DFPS organami mającymi kompetencje w zakresie tworzenia prawa są zgromadzenie ludów w regionie (art. 55.13) oraz Demokratyczny Kongres Ludów (art. 59.6). Z art. 66.2 wynika również, że do tego grona można zaliczyć rady wykonawcze zgromadzenia ludów w regionie i Radę Wykonawczą DFPS, mimo że w części poświęconej ich zadaniom nie wymieniono tej aktywności. Na uwagę zasługuje odwołanie się *expressis verbis* do prawa międzynarodowego, czyli Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka i innych aktów z nią związanych (bez dokładnego wskazania). Kwestia ta pojawiła się w kontekście respektowania praw i wolności (preambuła, art. 17, 54.4, 68.4). Katalog aktów prawnych w tej dziedzinie, w porównaniu z umową z 2014 r., był uboższy, ponieważ w ostatnim z nich wymieniono Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych oraz Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (art. 21). Ponadto należy zaznaczyć, że DFPS nie jest stroną Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, w przeciwieństwie do Syrii. Dotyczy to także pozostałych paktów[50].

Jak wynika z konstrukcji Umowy DFPS, władza tworzona jest „od dołu ku górze" i tak została zaprezentowana w omawianym dokumencie (od gminy do poziomu autonomii) w przeciwieństwie do wcześniejszego dokumentu (z 2014 r.), w którym rozpoczęto regulację od Zgromadzenia Ustawodawczego, a skończono na poziomie lokalnym. Dysonans między tymi aktami dotyczył także struktur władzy. W pierwszym z nich nie były one rozbudowane, gdyż na poziomie autonomii wyróżniono Zgromadzenie Ustawodawcze, Radę Wykonawczą i gubernatorów kantonów, a na poziomie lokalnym – prowincjonalne rady administracyjne/rady gmin z radami wykonawczymi (art. 62.1). W Umowie DFPS struktury władzy objęły szczeble: gminy, dystryktu, regionu i demokratycznej federacji.

---

[48] W. Szewczak, *Jak zmierzyć demokrację? Skale pomiaru demokracji politycznej stosowne w politologii porównawczej*, „Przegląd Politologiczny" 2011, nr 1, s. 128.

[49] Referendum może dotyczyć ratyfikacji Umowy DFPS, ratyfikacji lub wypowiedzenia umowy międzynarodowej, rewizji systemu demokracji społecznej i zmiany formy ustrojowej (art. 73).

[50] F. Jomma, *Wpływ podziałów religijnych, narodowych i etnicznych na procesy polityczne w Syrii*, Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2018, s. 91.

Podstawową, najniższą jednostką jest wspólnota gminna nawiązująca do naturalistycznej koncepcji samorządu. Składa się ona na ogół z mniej niż 200 rodzin[51]. Decyduje i zarządza w sprawach administracji i organizacji na danym obszarze, kierując się zasadą demokracji (art. 48). Wyznacza także kierunki polityki, chroni prawa ludności, dba o ich egzystencję oraz realizuje ich interesy polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturalne (art. 49). W rzeczywistości zapewnia artykuły pierwszej potrzeby, zakup zbiorczych generatorów do wytwarzania energii elektrycznej czy dostęp do subsydiowanego oleju napędowego. Ponadto wspólnoty rozwiązują konflikty między rodzinami i odpowiadają za konsensus i pojednanie w społeczności gminy[52]. We wspólnocie władza należy do rady gminy wybieranej w demokratycznych wyborach (60% członków rady pochodzi z wyborów bezpośrednich, a 40% jest wybieranych przez wspólnoty i grupy społeczne, art. 50). Czas trwania kadencji określa jej regulamin wewnętrzny. Na poziomie gminy, poza radą, funkcjonuje także rada wykonawcza (z dwiema osobami współprzewodniczącymi), komitety[53], organ sprawiedliwości i bezpieczeństwa wewnętrznego (art. 50).

Kolejną formą organizacyjną samorządu społecznego jest dystrykt obejmujący miasto wraz z otaczającymi go wsiami (art. 51). Zarządzaniem na tym obszarze zajmuje się rada dystryktu wybrana w wolnych wyborach. Do jej kompetencji należą kształtowanie polityki w zakresie wszystkich spraw dystryktu (art. 51.2) oraz nadzór nad organem wymiaru sprawiedliwości i bezpieczeństwa wewnętrznego funkcjonującym na tym poziomie (art. 51.6). Obok rady dystryktu powołuje się radę wykonawczą i komisje. Radę wykonawczą wybierają członkowie rady dystryktu. Na jej czele stoją dwie osoby współprzewodniczące (art. 52.1). Organ ten zajmuje się wcielaniem w życie polityki rady i jej aktów (art. 52.2). Ze swej aktywności składa sprawozdania i przedkłada je radzie dystryktu.

Innym organem w wertykalnym układzie władzy jest zgromadzenie ludów w regionie. Reprezentuje ono region, czyli jednostkę administracyjną złożoną z jednego lub więcej dystryktów albo z kilku prowincji charakteryzujących się spójnością geograficzną, terytorialną, historyczną, demograficzną, ekonomiczną i kulturową (art. 53). W Umowie DFPS nie wymieniono z nazwy regionów, jak uczyniono to w dokumencie z 2014 r., wskazując na kantony: Dżazira, Kobane i Afrin (art. 3b). Takie rozwiązanie może mieć związek z otwartością i dobrowolnością przystąpienia do DFPS oraz zasadą samostanowienia ludów, a ponadto wydaje się praktyczne – zmiany w składzie regionów wymagałyby dokonywania poprawek w umowie. Zgodnie z Umową DFPS regiony są samorządne (art. 7, 21, 53) i zajmują się kształtowaniem polityki z zakresu spraw społecznych, ekonomicznych, bezpieczeństwa, edukacji, zdrowia i kultury. Stanowią i rozwijają one własny system wymiaru sprawiedliwości, organizują krajowe siły bezpieczeństwa ze względu na posiadanie prawa do obrony DFPS i syryjskiej federacji demokratycznej oraz mają prawo do nawiązywania i rozwijania kontaktów z sąsiednimi

[51] *Beyond the Frontlines. The Builiding...*, s. 21.

[52] *Ibidem*, s. 22.

[53] Komitety w gminach są odpowiedzialne m.in. za: zdrowie, edukację, gospodarkę, samoobronę, pojednanie, kobiety, młodzież i kulturę. Problematyka, którą się zajmują, jest uzależniona od specyfiki gminy.

ludami i krajami w sprawach dyplomatycznych, ekonomicznych, społecznych i kulturalnych, pod warunkiem że nie są one sprzeczne z Umową DFPS i syryjską federacją demokratyczną (art. 54.7). W ramach regionu społeczeństwo podzielone na komponenty może swobodnie prowadzić swoją aktywność i posługiwać się swoim językiem.

Za kształtowanie ogólnej polityki na tym poziomie odpowiada zgromadzenie ludów w regionie, którego kadencja trwa cztery lata, ale może zostać wydłużona o sześć miesięcy w sytuacjach szczególnych (art. 55.1, 55.4). Jego członkowie pochodzą z demokratycznych wyborów (60% wyłoniono z wyborów bezpośrednich, a 40% jest wybieranych przez społeczność podzieloną według komponentów etnicznych, kulturowych, religijnych i ideologicznych) (art. 55.2). Podczas pełnienia swoich funkcji są oni objęci immunitetem. Zgromadzenie ludów w regionie uchwala ustawy w regionie i wewnętrzny regulamin, a także zatwierdza budżet regionu, ogólną politykę, plany ekonomiczne regionu i program działania rady wykonawczej oraz udziela amnestii w regionie i wotum zaufania radzie wykonawczej. Pełni zatem funkcję kreacyjną i kontrolną. Członkowie tej instytucji wybierają ponadto: 1. sześcioosobowe prezydium – organizujące i koordynujące pracę zgromadzenia, 2. współprzewodniczących rady wykonawczej, 3. organy wymiaru sprawiedliwości i bezpieczeństwa wewnętrznego, 4. członków rady do spraw mediów (art. 55). Posiedzenia zgromadzenia są jawne i organizowane w trybie zarówno ordynaryjnym, jak i ekstraordynaryjnym. Pierwsze z nich odbywa się 16. dnia po ogłoszeniu ostatecznych wyników przez Wysoką Komisję Wyborczą, a gdyby było to niemożliwe, kolejny termin jest wyznaczany w ciągu 15 dni (art. 55.3).

Egzekutywa na szczeblu regionu należy do rady wykonawczej odzwierciedlającej skład ludów, wspólnot i warstw społecznych regionu. Jest ona zorganizowana w systemie komitetowym. Komitety są odpowiednikami resortów z dwiema osobami współprzewodniczącymi i ich zastępcami na czele (art. 56.1). Do zadań rady należy realizacja decyzji zgromadzenia, programu działania, postanowień i orzeczeń regionalnego wymiaru sprawiedliwości. Ze swej aktywności składa ona sprawozdanie zgromadzeniu (art. 56.2). Kadencja rady pokrywa się z kadencją zgromadzenia ludów w regionie.

Na poziomie ponad- i międzyregionalnym autonomicznej administracji przewidziano Demokratyczny Kongres Ludów[54], Radę Wykonawczą DFPS oraz komisje. Pierwszą z wymienionych instytucji można uznać za jednoizbowy parlament będący symbolem zjednoczenia wszystkich ludów DFPS w braterstwie, pokoju, wolności i demokracji (art. 57)[55]. Organ ten jest odpowiedzialny za wyznaczanie ogólnej polityki i celów strategicznych oraz przyjęcie budżetu DFPS. Do kompetencji ustawodawczych Demokratycznego Kongresu Ludów zaliczono uchwalanie aktów prawnych powszechnie obowiązujących w DFPS. Natomiast wśród kompetencji ustrojodawczych wymieniono

[54] Zmiana nazwy instytucji w stosunku do umowy z 2014 r., kiedy organ legislatywy federacji nosił nazwę Zgromadzenie Ustawodawcze.

[55] Nie zaplanowano drugiej izby, która mogłaby reprezentować regiony. C. Błaszczyk, *Federalizm jako środek do rozwiązania konfliktów na Bliskim Wschodzie. Przypadek Demokratycznej Federacji Północnej Syrii*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio G (Ius)" 2019, t. 66, nr 2, s. 36.

przygotowanie projektów i uchwał w sprawie zmiany Umowy DFPS oraz wyrażenie zgody na rewizję *Tytułu IV* tego dokumentu, dokonywaną wraz ze zgromadzeniami ludów regionów (art. 59.4, 83).

Wśród funkcji kontrolnych uwzględniono sprawowanie kontroli nad działalnością komitetów Rady Wykonawczej, Rady ds. Mediów oraz Działalności Wydawniczej i Informacyjnej, Wysokiej Komisji Wyborczej (art. 59). Demokratyczny Kongres Ludów ma także kompetencje przysługujące głowie państwa, w tym w zakresie: 1. spraw międzynarodowych (ratyfikacja międzynarodowych traktatów i porozumień); 2. bezpieczeństwa w czasie pokoju i wojny (ogłaszanie stanu wojny i pokoju); 3. zwierzchnictwa nad siłami zbrojnymi (Syryjskimi Siłami Demokratycznymi, art. 64, mianowanie i awansowanie dowództwa Generalnej Rady Wojskowej, art. 59.10); 4. stosunków z władzą sądowniczą (powoływanie członków Rady Sprawiedliwości) oraz 5. innych (udzielanie amnestii). Zgromadzenie wybiera prezydium Kongresu, współprzewodniczących Rady Wykonawczej, członków komisji ds. mediów i Wysokiej Komisji Wyborczej oraz powołuje organy bezpieczeństwa wewnętrznego (art. 59.1, 59.9). Może także zgłosić wotum nieufności wobec Rady Wykonawczej lub jej poszczególnych członków (art. 59.2). Zgodnie z Umową DFPS Demokratyczny Kongres Ludów zajmuje się zatwierdzaniem akcesji nowych prowincji lub regionów do DFPS (art. 59.13). Należy jednak zauważyć, że w dokumencie tym nie uregulowano możliwości opuszczenia federacji.

Kadencja Demokratycznego Kongresu Ludów trwa cztery lata, ale może zostać wydłużona o sześć miesięcy w sytuacji nadzwyczajnej (art. 58.1, 59.12). Jego członkowie są wybierani przez lud (60% z nich pochodzi z wyborów bezpośrednich, a 40% jest wybieranych w wyborach bezpośrednich przez komponenty etniczne, religijne, ideologiczne, społeczne i kulturowe) (art. 58.3). Mogą oni zostać wybrani jedynie na dwie kolejne kadencje (art. 81). Spotykają się na sesjach zwykłych bądź nadzwyczajnych, które zwołuje i którym przewodniczy prezydium (art. 60.2). Na organie tym, składającym się z sześciu osób (dwie osoby współprzewodniczące i cztery osoby będące zastępcami), spoczywa obowiązek kierowania Demokratycznym Kongresem Ludów. Zajmuje się ono reprezentacją tego kongresu w DFPS, wypełnianiem jego zadań i nadzorem nad ich wykonywaniem, a także organizacją i koordynacją prac kongresu oraz powoływaniem komisji (wraz z monitoringiem ich prac i nadzorem nad nimi, art. 60.3).

Egzekutywa na poziomie federacji należy do Rady Wykonawczej DFPS[56]. Jest ona odpowiedzialna za wykonywanie aktów i realizowanie polityki nakreślonej przez Demokratyczny Kongres Ludów oraz prowadzenie aktywności dyplomatycznej z upoważnienia Kongresu (art. 62.1, 62.2). Rada harmonizuje współpracę między regionami i kontroluje prace komitetów rad wykonawczych w regionach i koordynuje

[56] W 2016 r. nastąpiła zmiana w porównaniu z wersją umowy z 2014 r. – z organów władzy wykonawczej wyłączono gubernatorów kantonu (art. 54a), którymi mogli zostać obywatele Syrii zamieszkujący dany kanton po ukończeniu 35 lat (art. 54b). Inna różnica ma związek z aktywnością Rady Wykonawczej, której literalnie przypisano 22 departamenty określające zagadnienia leżące w kręgu zainteresowań tego organu (art. 95).

ich współpracę (art. 62.8). Ze swej działalności składa sprawozdanie Demokratycznemu Kongresowi Ludów. Radę Wykonawczą tworzą członkowie (po 50% przedstawicieli obu płci, 80% osób reprezentujących ludy, wspólnoty, grupy społeczne z regionów będących członkami Demokratycznego Kongresu Ludów, 20% osób niesprawujących mandatu członka Kongresu, art. 61.1), którzy wybierają współprzewodniczących kierujących pracami Rady Wykonawczej i ją reprezentują.

Rada Wykonawcza jest jedynym organem na poziomie federacji, który został powołany do życia (ponieważ nie przeprowadzono jeszcze wyborów do Demokratycznego Kongresu Ludów). Według danych z lipca 2019 r. jest ona złożona z 23 kobiet (w tym 11 Kurdyjek) i 31 mężczyzn. Pod względem etnicznym i narodowym składa się z: Kurdów (24 osoby), Arabów (21 osób), Turkmenów (cztery osoby), Asyryjczyków (trzy osoby), Czeczenów (jedna osoba) i Czerkiesów (jedna osoba). Członkowie Rady pochodzą z regionów: Dżazira (21 osób), ar-Rakki (dziewięć osób), Afrin i Eufrat (po siedem osób), Manbij (pięć osób), Dajr az-Zaur (trzy osoby) oraz Kobane i Idlib (po jednej osobie)[57]. Do rady należą członkowie różnych partii politycznych (np. PYD, Future Syria Party, Syriac Union Party, Modernity Party, Unity Party, Conservative Party, Green Party, Democratic Coalition) oraz osoby niezależne i technokraci.

V. Podsumowanie

W 2022 r. minęło 11 lat od rozpoczęcia wojny w Syrii. Na przeważającej części terytorium tego państwa nadal panuje klimat konfliktu. Jedynie na terenach wyzwolonych spod władzy B. al-Asada i tzw. Państwa Islamskiego rodzi się demokratyczna autonomia oparta na zdecentralizowanym systemie politycznym i ludach różniących się religią, językiem i pochodzeniem. Nowa propozycja ustrojowa sprzyja budowaniu społeczeństwa obywatelskiego, które uczestniczy w procesie tworzenia prawa i instytucji, uczenia się współpracy oraz zawierania kompromisów. Społeczeństwo zajmuje się także wcielaniem postanowień Umowy DFPS w życie, co nie jest łatwe. Wpływ na to mają bowiem wyzwania wewnętrzne i zewnętrzne. Do pierwszych z nich można zaliczyć niepopieranie przez władze syryjskie i opozycję procesów federacyjnych oraz nieuznawanie przez nie *de iure* autonomii[58]. Nie sprzyjają temu także dominacja PYD (dążąca do przejęcia władzy kosztem innych ugrupowań kurdyjskich), brak jedności politycznej w społeczności kurdyjskiej (będącej najliczniejszą grupą narodową na tym obszarze) czy brak wzajemnego zaufania między poszczególnymi grupami (szczególnie między Arabami a Kurdami, udział tych pierwszych w strukturach politycznych jest niewielki, co ma związek z tym, że nie chcą się oni integrować ani nie są zainteresowani udziałem

[57] Membership of Executive Council – Internal Survey Autonomous Administration of North and East Syria, July 2019, <https://rojavainformationcenter.com/storage/2019/12/2019-Executive-Council-Member-Survey-Autonomous-Administration.pdf>, dostęp 7 I 2021.

[58] A. Said, *Mustaqbal al-mashrue al-kurdi fi suria*, "Jusoor for Studies" yanayer 2020, <https://jusoor.co/details/538/ar>, dostęp 7 II 2021.

w strukturach politycznych[59]). Przeszkodami są także niska kultura i świadomość polityczna oraz nieobecność w ustroju zasady trójpodziału władzy[60]. Natomiast wśród zewnętrznych elementów utrudniających rozwój zaproponowanego projektu można wyróżnić nieuznawanie autonomii przez środowisko międzynarodowe oraz nieakceptowanie politycznych sukcesów samorządności ludów (szczególnie Kurdów) przez prezydenta Turcji Recepa T. Erdoğana. Dezaprobata ta jest związana z obawą przed przejęciem przez tureckich Kurdów pomysłu stworzenia federacji w Turcji. Aby się temu przeciwstawić, prezydent R.T. Erdoğan stara się utrzymywać niepokój i napięcia na pograniczu turecko-syryjskim, organizując liczne zbrojne incydenty czy inwazję na Afrin w 2018 r. oraz na Tall Abjad (kurd. *Girê Spî*) i Ras al-Ajn (kurd. *Serê Kanîyê*) rok później. Niepewność omawianego projektu politycznego wynika z faktu, że stał się on przedmiotem rozgrywek między Turcją, Rosją, USA i Syrią.

Rożawska propozycja ustrojowa radykalnie różni się od istniejących w tej części świata rozwiązań w tym zakresie. Jej odmienność zasadza się przede wszystkim na czerpaniu z demokracji bezpośredniej, decentralizacji, równości płci, promowaniu różnorodności i ochronie środowiska. Czy jej realizacja się powiedzie, czas pokaże.

Bibliografia

Źródła

Al-aqd al-ijtimaa lil-fidiralia al-dimuqratia li shamal suria, 29 disember 2016, <https://dengekurdistan.net/2018/11/19/العقد-الاجتماعي-للفيدرالية-الديمقراطية-لشمال-سوريا/>.

Final Declaration of the Founding Congress of the Autonomous Administration of North and East Syria Coordination Service Directorate for North and East Syria, 6 September 2018, Ayn Issa, <https://rojavainformationcenter.com/storage/2019/12/2018-Final-Declaration-of-founding-congress-Autonomous-Administration.pdf>.

Final Declaration of the Rojava-Northern Syria Democratic Federal System Constituent Assembly Constituent Assembly for the establishment of a Federal Democratic Rojava/Northern Syria, 17 March 2016, <https://rojavainformationcenter.com/storage/2019/12/2016-Rojava-Northern-Syria-Democratic-Federal-System-Constituent-Assembly-Final-Declaration.pdf>.

Konstytucja Syryjskiej Republiki Arabskiej z 27 lutego 2012 r., <http://www.parliament.gov.sy/arabic/index.php?node=5518&cat=423&>.

Membership of Executive Council – Internal Survey Autonomous Administration of North and East Syria, July 2019, <https://rojavainformationcenter.com/storage/2019/12/2019-Executive-Council-Member-Survey-Autonomous-Administration.pdf>.

Mithaq al-aqd al-ijtimai lil-idara al-dhatia al-dimuqratia, 29 yenayer 2014, "Azadi" adad 31, 17 shubat 2014, <https://alhurria.files.wordpress.com/2015/01/azadi-hurria-31.pdf>.

[59] A. Stein, E. Burchfield, *The Future of Northeast Syria*, Atlantic Council. Rafik Hariri Center for the Middle East, August 2019, <https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2019/11/The-Future-of-Northeast-Syria.pdf>, s. 10–11, dostęp 25 I 2021.

[60] C. Błaszczyk, *Federalizm jako środek...*, s. 37.

Mithaq harakat al-mujtamaa al-dimuqrati, "Afrin.News" 5 october 2012, <https://afrinnews.wordpress.com/2012/10/05/ميثاق-حركة-المجتمع-الديمقراطي-tev-dem/>.

The Project of a Democratic Syria, *Tev-Dem (Tevgera Civaka Demokratîk/Movement for a Democratic Society) February 16, 2015, Qamishlo*, <https://rojavainformationcenter.com/storage/2021/07/2015-The-Project-of-a-Democratic-Syria-TEV-DEM.pdf>.

Raport Freedom House 2020, <https://freedomhouse.org/country/syria/freedom-world/2020>.

Raport Freedom House 2021, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2021/democracy-under-siege>.

Piśmiennictwo

Abdullah A., *The Philosophy of Democratic Autonomy Asya Abdullah*, [w:] M. Knapp, A. Flach, E. Ayboğa, *Revolution in Rojava. Democratic Autonomy and Women's Liberation in Syrian Kurdistan*, Pluto Press, London 2016.

Ahmed A.S., *America's Best Allies are Inspired by a Bronx-Born Libertarian Socialist*, „Huffington Post", 12 I 2017, <https://www.huffpost.com/entry/syrian-kurds-murray-bookchin_n_5655e7e2e4b079b28189e3df>.

Al-lmutamar al-awal li-majlis al-shaab fi gharbi Kurdystan, 21 disember 2011, <https://syrianncb.com/2011/12/21/المؤتمر-الأول-لمجلس-الشعب-في-غربي-كردستان/>.

Ayboğa E., *Solution for Syria en route: 'Democratic Federation of North Syria'*, "openDemocracy" March 8, 2017, <https://www.opendemocracy.net/en/solution-for-syria-en-route-democratic-federation-of-north-syria/>.

Beyond the Frontlines. The Builiding of the Democratic System in North and East Syria, Rojava Information Center, 19 December 2019, <https://rojavainformationcenter.com/storage/2019/12/Beyond-the-frontlines-The-building-of-the-democratic-system-in-North-and-East-Syria-Report-Rojava-Information-Center-December-2019-V4.pdf>.

Błaszczyk C., *Federalizm jako środek do rozwiązania konfliktów na Bliskim Wschodzie. Przypadek Demokratycznej Federacji Północnej Syrii*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio G (Ius)" 2019, t. 66, nr 2.

Błaszczyk C., *Rożawa. Demokratyczny konfederalizm i myśl ustrojowa Demokratycznej Federacji Północnej Syrii*, Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa 2019.

Brańka T., *Treści i zakres pojęcia „autonomia". Wyzwania definicyjne*, „Acta Politica Polonica" 2018, nr 3.

Carothers T., *The End of the Transition Paradigm*, "Journal of Democracy" 2002, t. 13, https://doi.org/10.1353/jod.2002.0003.

Gerber D., Brincat S., *When Öcalan met Bookchin: The Kurdish Freedom Movement and the Political Theory of Democratic Confederalism*, "Geopolitics", 16 X 2018, https://doi.org/10.1080/14650045.2018.1508016.

Jomma F., *Wpływ podziałów religijnych, narodowych i etnicznych na procesy polityczne w Syrii*, Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2018.

Knapp M., Flach A., Ayboğa E., *Revolution in Rojava Democratic Autonomy and Women's Liberation in Syrian Kurdistan*, Pluto Press, Londyn 2016.

Küçük B., Özselçuk C., *Struggling for Democratic Autonomy in Kurdistan. The Rojava Experience: Possibilities and Challenges of Building a Democratic Life*, "The South Atlantic Quarterly" 2016, 115(1), https://doi.org/10.1215/00382876-3425013.

Leezenberg M., *The Ambiguities of Democratic Autonomy: the Kurdish Movement in Turkey and Rojava*, "Southeast European and Black Sea Studies" 2016, t. 16, nr 4, https://doi.org/10.1080/14683857.2016.1246529.

Lhamid D., *The Rojava's Miracle: Solution or small-scale Utopia?*, "Conflict, Peace and Development" 2019, <https://www.researchgate.net/publication/335773536_The_Rojava%27s_Miracle_Solution_or_small-scale_Utopia>.

Loewe M., Zintl T., Houdret A., *The Social Contract as a Tool of Analysis: Introduction to the Special Issue on "Framing the Evolution of New Social Contracts in Middle Eastern and North African countries"*, "World Development", 4 V 2020, https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2020.104982.

McGarry J., O'Leary B., *Federation as a Method of Ethnic Conflict Regulation*, [w:] *From Power Sharing to Democracy: Post-Conflict Institutions in Ethnically Divided Societies*, red. S. Noel, McGill-Queen's University Press, Montreal 2005.

Miliszewski K., *Libertarian Municipalism in Murray Bookchin's Social Thought*, "Torun Social Science Review" 2017, t. 2, nr 1, <https://tbr.wsb.torun.pl/index.php/TSSR/article/viewFile/108/103>.

Öcalan A., *Capitalism: The Age of Unmasked Gods and Naked Kings. Manifesto for a Democratic Civilization*, t. 2, New Compass Press, Porsgrunn 2017.

Öcalan A., *Democratic Confederalism*, Transmedia Publishing Ltd., London 2011.

Öcalan A., *The Political Thought of Abdullah Öcalan. Kurdistan, Women's Revolution and Democratic Confederalism*, Pluto Press, London 2017.

Rousseau J.J., *Umowa społeczna*, przeł. i objaśnił A. Peretiatkowicz, Gebethner i Wolff, Poznań 1920.

Said A., *Mustaqbal al-mashrue al-kurdi fi suria*, "Jusoor for Studies" yanayer 2020, <https://jusoor.co/details/538/ar>.

Stein A., Burchfield E., *The Future of Northeast Syria*, Atlantic Council. Rafik Hariri Center for the Middle East, August 2019, <https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2019/11/The-Future-of-Northeast-Syria.pdf>.

Syria's Kurdish areas. Striking out on their own, "The Economist", 29 X 2014, <https://www.economist.com/middle-east-and-africa/2014/10/29/striking-out-on-their-own>.

Szewczak W., *Jak zmierzyć demokrację? Skale pomiaru demokracji politycznej stosowne w politologii porównawczej*, „Przegląd Politologiczny" 2011, nr 1.